

אמירה לנכרי

[א]

בשיטות הראשונים

האם אמירה לנכרי אסור מה"ת או אינו אלא מדרבנן

וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם: (שמות יב, טז)

ע"י בפרש"י שלא יעשה פירושו אפי' ע"י אחרים. והק' עליו הרמב"ן שאם האחרים האלו ישראל, הם עצמן מוזהרין עליה, ואין אני מוזהר במלאכתי שלא תעשה על ידו, אלא שאם מטעה אותו באסור, מוזהר עליה משום ולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט יד), בין במלאכתו בין במלאכת העושה עצמו. ואם אחרים הללו גוים, אין אנו מוזהרים בתורה על מלאכה של גוי כלל לא ביום טוב ולא בשבת, אלא שיש בה שבות מדבריהם עם האמירה שלנו, כמו שאמרו אמירה לגוי שבות (שבת קנ), וזה דבר מבואר בגמרא.

[דרך אגב רואים הרמב"ן שאין עוברים על ולפני עור לא תתן מכשול אא"כ העובר הוא שוגג. שכשהקשה הרמב"ן דאי מיירי בישראל אז עובר משום ולפני עור וכו' הדגיש א"ם מטעה אותו, משמע שאם העובר הוא מזיד אינו עובר. והפשט שהרי כתיב ולפני עור אז רק אם הוא עור היינו שטועה. אבל ברמב"ם מבואר לא כך שכ' בסה"מ מצות ל"ת רצט וז"ל ולא זו אמרו שהוא כולל גם כן מי שיעזור על עבירה או יסבב אותה כי הוא יביא האיש ההוא שעוורה תאותו עין שכלו וחזר עור ויפתהו ויעזרהו להשלים עבירתו או יכין לו סבת העבירה. הרי לן שהר"ם מפרש שזה שכתב "עור" היינו שתאוותיו עור עיני שכלו, ואע"פ שהוא מזיד מקרי עור. ועי"ע ביו"ד סי' קנו, ברמ"א ובש"ך סק"ו ובדגול מרבבה לגבי "מסייע לעוברי עבירה" היכא שהוא מזיד]

קושיא שנייה של הרמב"ן על רש"י הוא שאם האחרים הם גוים אין כאן איסור כלל מה"ת דאמירה לנכרי אינו אלא "שבות". ועי' בפנים יפות עה"ת שרצה ליישב דברי רש"י דאולי יש הבדל ביו קודם מ"ת לאחר מ"ת, דלפני מ"ת י"ל שיש כאן איסור דאורייתא. אבל צריכים להקדים כמה הקדמות.

דהנה כידוע שטת המשאת בנימין סי' צז היא דאע"ג דקיי"ל אין שליחות לנכרי ה"מ לדידן אבל נכרי לנכרי יש שליחות. ועי"ש הטעם שהרי כל הסיבה שאין שליחות לנכרי משום דדרשינן מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית וזה דווקא לישראל אבל לנכרי שפיר נעשה שליח, דהא תרומיהו לאו בני ברית הן והוי שלוחכם דומיא דאתם. ועי' בש"ך חו"מ סי' רמג שמביא שטת המ"ב משמע שמסכים אתו.

[אבל עי' במ"א סי' תמח, ד שחולק עליו עפ"י ירושלמי. ועי"ע בבית שמואל (אבה"ע ססי' ה') שגם כן חולק עליו. עי"ש שמוכיח מהרמ"א שפסק שמותר ליתן לנכרי בהמה אע"פ שיסרסו, אם לפחות לא יעשה הסירוס בעצמו אלא ע"י נכרי אחר. והטעם משום דאז אין כאן לפני עור אלא "לפני דלפני". ואם נאמר שנכרי לנכרי יש שליחות א"כ הרי נכרי הראשון עובר ע"י הנכרי השני, א"כ הוי "לפני" ולא "לפני דלפני". ואין לומר שהוא פטור מטעם אין שליח לדבר עבירה שהרי לפי לשון אחד בב"מ אם אין השליח ב"ח אז יש שליח לדבר עבירה. (אבל עי' בשו"ת חת"ס ח"ו סי' כד דלא שייך שליחות שמירי שמוכר לו הבהמה)]

עוד צריכים להקדים סוגיא דב"מ י,ב, דדנה הגמ' שאם חצר מטעם שליחות מצינו שליח לדבר עבירה (שחצר נתרבה לחיוב גניבה). ויש שני תירוצים או שרק בבר חיובא אמרינן אין שליח לדבר עבירה וחצר אינו בר חיובא. או שרק ב"אי בעי עביד אי בעי לא עביד" אמרינן אין שליח לדבר עבירה וחצר הוי בע"כ. אז לפי הלישנא דתלוי בבר חיובא אם ישראל יאמר לנכרי לעשות מלאכה אמרינן יש שליח לדבר עבירה וחייב המשלח.

א"כ אם נאמר שלפני מ"ת היה להם דין ב"נ אז אמירה לנכרי אסור מה"ת מטעם שליחות. שלפי המ"ב נכרי לנכרי יש שליחות, ונכרי הרי אינו מצווה על שבת א"כ לפי תי' הגמ' שרק בבר חיובא אין שליחות אז כאן יש שליחות, ולכן ס"ל לרש"י ש"לא יעשה" פי' ע"י אחרים היינו גוי.

אבל עדיין ק' דא"כ למה לי קרא סברא הוא. ועוד שאפילו אם נאמר שהיה להם דין בן נח אבל מסתבר שלפחות היו נחשבים "בני ברית" שהרי במילה כן נצטוו, א"כ שוב הדין דאין שליחות לנכרי.

בעיקר דברי רש"י עי' בדעת זקנים מבעלי התוס' שעל ידי אחרים ר"ל בניו ובנותיו הקטנים, שאע"פ שבשבת כבר כתוב "אתה ובנך ובתיך" ה"א ביו"ט שיותר קל אין איסור קמ"ל.

אבל שיטת הסמ"ג (מצוה עה) ויראים (מצוה שד) שאמירה לנכרי אסור מה"ת. מקורם ממכילתא בפרשתינו כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה הנכרי מלאכתך למדנו מכאן שאסור לישראל להניח הנכרי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת מדאורייתא. אבל עי"ש דיש הבדל בין נכרי שעושה "מלאכת ישראל" לנכרי שעושה "מלאכת עצמו". ולכן מותר למסור לו מלאכה מע"ש בביתו של הנכרי דאז מקרי מלאכת הגוי. אבל אסור מה"ת שיעשה הנכרי האש לצורך ישראל בשבת ולא לכבד את הבית אפי' בכליו של נכרי ולא להוציא קדירות ישראל חוץ מן הגחלים דכל זה מלאכת ישראל מיקרי.

ובזה מיישב מה דאמרינן "אמירה לנכרי שבות" דשם מיירי בשאינה מלאכת ישראל כגון שאומרים לנכרי תעשה אש שלך לצורכי, דאז אינו אסור אלא מדרבנן. בסוף מעלה היראים צד דאולי אינו אלא אסמכתא בעלמא. וזה גם שטת הרמב"ן שמביא המכילתא וכ' שאינו אלא אסמכתא בעלמא.

ועי' באליה רבה סי' רמג,א, וכ"ה במשבצות זהב סי' רמג,ג, שמשמע שמפרשים דברי רש"י כהיראים. אבל יש לדון מרש"י בכמה מקומות בש"ס שנוקט טעמים אחרים כמו שיתבאר לקמן.

בעיקר דברי היראים והסמ"ג עי' א"ר שם שכ' שאינו להלכה, שהרי קי"ל בסי' רסא שמותר לומר לא"י לעשות מלאכה בבין השמשות, והטעם שאמירה לנכרי אינו אלא מדרבנן. עוד הוכיח מהא דקי"ל בסי' שלד, יח שמותר להציל ספרים מן הדליקה ע"י גוי אפילו דרך רה"ר, ואם נימא שיש כאן איסור דאורייתא האם נתיר איסור דאורייתא בשביל הצלת ספרים. ועי' בפרמ"ג (מש"ז ג) שתי' שהיות וכל המקור של אמירה לנכרי הוא מיו"ט, ושבת נלמד מק"ו (כדאיתא במכילתא מס' דפסחא פרשתא ט) א"כ דיו לבא מן הדין ורק דברים שאסורים ביו"ט אסורים לומר לנכרי לעשות, אבל הוצאה שמותר ביו"ט אינו אסור מה"ת אפילו לדעת היראים וסמ"ג. ועי"ע בא"ר שהוכיח דלא כיראים וסמ"ג מס' שכת, יז שאמירה לנכרי מותר בשביל חולה שאין בו סכנה משום דאמירה לנכרי שבות. אלא שהק' על הסמ"ג שהרי דין זה מבואר בגמ' פ' מפנין (קכט,א) במימריה דעולא בריה דר' אילעי, דכל צרכי חולה עושין ע"י ארמאי, והניח בצ"ע.

ועי"ש בפרמ"ג שאע"פ שאמירה לנכרי אינו אלא שבות אבל היות ויש לו אסמכתא הוי יותר חמור, (עי' בחי' הריטב"א למס' עירובין טז,א שהפשט באסמכתא שהעיר הקב"ה לחכמים שיעשו הדין דרבנן, ואולי לכן הוא יותר חמור) ונ"מ לגבי מראית עין בחדרי חדרים שבאיסור דרבנן לא חיישינן, אבל אם יש אסמכתא חיישינן. ועי' בס' מלכים אמוניך (להגר"י זילברשטיין שליט"א) שרצה לדון עפ"י הפרמ"ג שאפילו להשיטות שבשביל איסור דרבנן אינו חייב להוציא כל ממונו, אבל כדי שלא לעבור על אמירה לנכרי חייב להוציא כל ממונו דחמור טפי, משום דיש בו אסמכתא. ועי"ש שמביא דברי בהגר"א ליו"ד סי' קנז שהמקור להא דמחויב להוציא כל ממונו כדי לא לעבור על ל"ת הוא משבת קכא,א נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה.

[ב.]

בקושיית האחרונים למה לי טעם דאמירה לנכרי שבות תיפ"ל משום שיש שליחות לנכרי לחומרא

הקשה בשו"ת פנ"י סי' ג (בשם הרבי ר' הרשל) למה לי טעמא דאמירה לנכרי שבות תיפ"ל שקי"ל דלחומרא יש שליחות לנכרי, כדאיתא בב"מ ע"א,ב. (מובא ביצועות יעקב או"ח סי' רסג,ו בבית מאיר אה"ע סי' ה, ובשו"ת חת"ס או"ח סי' פד וחז"מ קפד) ות"י הפנ"י דאה"נ וצריך הטעם של שבות למ"ד דאפילו אם אין השליח בר חיובא אין שליח לדבר עבירה. והנה הישועות יעקב דן על דברי הרשב"א שמתיר למי שקיבל עליו השבת לומר לחבירו שעדיין לא קיבל עליו השבת לעשות לו מלאכה. והק' ביצועות יעקב דבשלמא מצד אמירה לנכרי שבות אולי אין לאסור דשבות לא קיבל עליו, אבל תיפ"ל משום שליחות. (לפי הצד דיש שליח לדבר עבירה היכא שהשליח אינו בר חיובא) ואפילו אם נאמר שקושיית הפנ"י אפשר לתרץ עפ"י הראב"ן שסובר שלא אמרינן יש שליחות לנכרי לחומרא ורק בריבית החמירו, אבל בישראל בוודאי יש שליחות. ות"י הישועות יעקב דלא שייך שליחות במלאכת שבת דרק בדבר שהאיסור הוא המעשה אז שייך שליחות דהוי כאילו הוא עשה המעשה, אבל בשבת אף דהוי כאילו הוא עשהו אבל סוף כל סוף הוא נח ושובת וממילא לא עבר על שום איסור. וכ"כ בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' פד וחז"מ סי' קפה. אבל עי"ש שרצה לפרש בזה הדרך את דברי הבית מאיר, אבל לענ"ד אין זה כוונתו אלא כמ"ש שם דשליחות לדבר עבירה שייך היכא שהדבר מצד עצמו מתועב אז אומרים שאם זה כאילו עשה המשלח הוא חייב. אבל כאן אצל הגוי אין מלאכת שבת מתועב כלל (ואדרבה עכו"ם ששבת חייב מיתה) ולכן לא שייך שליחות. ועי"ש שאדרבה הקשה לפי"ז למה כתוב בברכות דף נג,א שנר של גוי אסור לברך עליו במוצ"ש משום שלא שבת ממלאכת איסור משמע ש"מלאכת גוי" כן מתועב. [עי' בס' אתון דאורייתא כלל י' שמוכח מהגמ' הנ"ל שהבבלי חולק על הירושלמי במס' שבת שמחלק בין קורע בשבת שיצא ידי חובת קריעה לגזל מצה שאינו יוצא, משום דהוי מצוה הבא בעבירה. הירושלמי מסביר **תמן גוף העבירה הכא הוא עבר עבירה** היינו שמלאכת שבת אינו איסור בהחפצא, לכן אין פסול של מצוה הבא בעבירה. אבל א"כ גוי שעשה מלאכה אין כאן איסור כלל ולמה פסול לנר של הבדלה]

וכע"ז כ' בנתיב"מ סי' שמח דלכן לא שייך שליחות במלאכת שבת דשליחות שייך אם המעשה הוי מעשה אצל השליח אז מדין שליחות נחשב כאילו המשלח עשאו, משא"כ לגבי גוי שעושה מלאכה בשביל יהודי היות ואצלו אין זה "מלאכה" אינו נחשב כאילו היהודי חילל שבת.

בעיקר דברי האחרונים דלא שייך שליחות במלאכת שבת הואיל והוא "נח", יש לדון טובא. דידועים הם דברי הנמ"י פ' כיצד הרגל שהק' למ"ד אשו משום חציו (שמזיק של "אש"

נחשמ לאדם המזיק) האיך מותר להדליק נרות שבת הרי כל הזמן שהם דולקים כאילו הוא מדליקם א"כ הוא מחלל שבת ע"י שהנרות דולקות. ותי' הנמ"י דהוי כאילו הכל נעשה בשעת ההדלקה, ולכן ס"ל שמי שזרק חץ ומת נכסיו משועבדים לתשלום ההיזק. ואם נאמר שכדי להתחייב במלאכת שבת צריך ליהיות שאינו "נח", א"כ כאן הרי אף דנחשב שהוא מדליק האש כל הזמן, אבל לא גרע משליח שעושה מלאכה בשבילו שפטור משום שאינו עוסק בהמלאכה עצמו.

[ג]

גדר מלאכת שבת

ונראה ששאלה זו תלוי בעיקר גדר מלאכת שבת. דהנה יש לדון האם מה שאסרה התורה מלאכת שבת היינו **מלאכת בריאה** דכמו ששבת הקב"ה ממעשה בראשית, דהיינו מלאכת בריאה, כך אנחנו מצווים לשבות. או דילמא שהתורה אסרה "מלאכה" במובן הפשוט של המילה דהיינו שהתורה רצתה **שננוח** בשבת. ויש כאלה שרוצים לבאר בזה למה חז"ל למדו הל"ט מלאכות מהמשכן. והטעם כנ"ל שהרי כתוב בחז"ל "יודע היה בצלאל לצרף האותיות שבהם נבראו שמים וארץ" והיינו טעמא משום שהמשכן היה דוגמא של כל העולם, (כמבואר בכמה מקומות בחז"ל) א"כ היו צריכים כל הכחות של בריאת העולם כדי לייצר המשכן. א"כ בשבת ששובתים ממלאכת בריאה צריכים להסתכל בעשיית המשכן בכדי לדעת מה נקרא מלאכת בריאה.

ולפי"ז אפילו אם אינו עוסק בעצמו במלאכה, אלא דע"י ששלוחו של אדם כמותו נחשב כאילו הוא עושה המלאכה אז הוא חייב. שמלאכת היצירה נקרא על שמו. אבל אם גדר מלאכה הוא שבייתה אן מובן דברי האחרונים.

ויתכן שנחלקו בזה הראשונים, דהנה בריש מסכת שבת מבואר בראשונים דמלאכת הוצאה הוי מלאכה גרועה. (ולכן צריך פסוק מיוחד לומר שהיא מלאכה) בתוס' כתבו הטעם שאילו הוציא מרשות היחיד לרשות היחיד פטור ואם מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים חייב. אבל ברמב"ן כתוב שהוימלאכה גרועה משום שאם טלטל דברים כבדים כל היום בתוך ביתו פטור ואם הוציא כרוגרת חייב.

ונראה שחולקים בעיקר גדר מלאכת שבת שתוס' סוברים שגדר מלאכה הוא שינוי בחפץ, ולכן הוצאה הוי גרועה משום שאם **משנה** מקום החפץ מרה"י לרה"י פטור ואילו מרה"י לרה"ר חייב. אבל הרמב"ן סובר שגדר מלאכה הוא הטורח והעמל א"כ בהוצאה יש דבר מוזר שאם טרח כל היום בטלטול חפצים כבדים פטור ואילו **טלטל** כגרוגרת מרה"י לרה"ר חייב.

ועי' בחי' הריטב"א למס' ר"ה (לב,ב) שדן בחידושו של הרמב"ן שיש מושג של "שבות" מן התורה. וכ' וז"ל וצריך את למידע דכל מאי דאמרינן בכל דוכתא שבות לאו למימרא שאין לנו שבות מן התורה כלל דאם כן נמצאת שבת כחול מן התורה שהחניות פתוחות דאוצרות תבואה ויין ומטלטלין חפצים מבית לבית דרך כרמלית ומודדין ושוקלין ומונין **ואינו בדין שאסרה תורה הוצאה כגרוגרת והתירה העמל הגדול הזה שא"כ אין זה יום מנוחה** שלא יתכן שהתורה אסרה הוצאת גרוגרת והתיר לו להשאיר חנותו פתוח. ואם נאמר שגדר מלאכה היא היצירה ושינוי מקום החפץ ג"כ מקרי שינוי אז אין דמיון מהוצאת גרוגרת לפתיחת חנות, אלא ע"כ כנ"ל שסובר שגדר מלאכת שבת הוא האי שביתה.

[ד]

כמה טעמים

לאיסור אמירה לנכרי והנ"מ

בעיקר איסור אמירה לנכרי מצינו כמה טעמים בראשונים. רש"י למס' ע"ז (דף טו, א) ד"ה כגון כ' הטעם משום דכתיב "ממצא חפצך ודבר דבר" ודרשו חז"ל שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול. (עי"ה שבת קנא) ואילו בשבת קכא, א על המשנה שנכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה כ' רש"י ד"ה אין אומרים הטעם משום גזירה. ועי' ר"מ פ"ו מהל' שבת שכ' וז"ל אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אע"פ שאינו מצווה על השבת ואע"פ שאמר לו מקודם השבת ואע"פ שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת. ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן. ובפשטות לגזירה זו התכוון רש"י. ועי"ע ריש פ' מי שהחשיך (שבת קנא) שמי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי, ומק' בגמ' מאי טעמא שרו ליה רבנן למיתב כיסיה לנכרי, ופרש"י והרי הוא שלוחו לישאנו בשבת. הרי לן עוד סיבה לאמירה לנכרי משום שליחות. (שו"מ בשו"ת חת"ס ח"ו סי' כד שרוצה לדחות הראיה מרש"י, שאין כוונתו אלא דכאן הרי אינו אומר לו כלום רק מוסר לו הארנק, לזה כ' רש"י שהוי שלוחו והוי כמו שנכרי עושה מעצמו שג"כ אסור) ועלינו לברר למה צריך כל הני סיבות.

והנה בשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' מג אות ו' כ' ליישב למה צריך הטעם של שליחות והטעם של "ודבר דבר". דלפי הטעם של שליחות אם צווהו בערב שבת לעשות המלאכה בשבת ג"כ אסור, ומאידך גיסא אם צווהו בשבת לעשות המלאכה אחרי שבת יהיה מותר שהשליחות נעשה בזמן היתר. ואילו לפי הטעם של ו"דבר דבר" אז יהיה הפוך שאם צווהו בשבת לעשות המלאכה אחרי שבת יהיה אסור, שדיבורו היה בשבת אבל אם יצווהו בערב שבת לעשות המלאכה בשבת יהיה מותר שדיבורו לא היה בשבת. ולכן רש"י במי שהחשיך לא היה יכול לפרש לפי הטעם של ו"דבר דבר" שהרי מיירי במי שהחשיך לו בדרך בערב שבת ואז אין כאן אלא משום שליחות. (וכ"ה בקו"ש למס' ביצה אות מג)

אבל עדיין מוטל עלינו לברר למה צריכים לטעמא של אמירה לנכרי שבות. והנה איבעיא להו בב"מ (צא, א) מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה. מי אמרינן כי אמרינן אמירה לנכרי שבות הני מילי לענין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא, או דלמא לא שנא. ופרש"י בד"ה חסום פרה ודש בה היינו דישה שלך. וכבר עמד בזה הישועות יעקב או"ח סי' רסג למה נקט רש"י שכל הדיון אינו אלא בדישה של הגוי. ומסביר דאילו היה מצווהו לעשות דישה של ישראל בוודאי היה אסור מטעם שליחות, כשיטתו בריש מי שהחשיך. אבל אם אומר לו לעשות דישה שלו אין כאן שליחות, אבל מטעם אמירה לנכרי שבות נסתפק הגמ'. והיינו טעמא דשייך הגזירה אפילו בעושה לעצמו, שהרי הגזירה הוא כמו שמסביר הר"מ שלא יהא קל בעניו ויבא לעשות בעצמו, וזה שייך אפילו אם על ידי צווי הגוי עושה לעצמו, דסוף כל סוף מתעסק הוא בדברים שאסור לעשות אותם בשבת. ולפי"ז מובן למה צריך לטעמא של שבות דאז אפילו אם אינו עושה בשביל הישראל אסור. [אבל בר"מ משמע שאין כאן שבות אלא בעושה מלאכה בשבילנו אבל לשיטתו אין כאן אלא הסיבה של שבות, שהרי שאינו מזכיר טעמא של "ודבר דבר" בקשר לאמירה לנכרי]

ואין להקשות דא"כ למה לי טעמא של "ודבר דבר", שי"ל שמ"ודבר דבר" לומדים דברים אחרים חוץ מאמירה לנכר, כגון שאסור לשכור פועלים ולדבר בעניני משא ומתן וכו'.

ע"י בס' אמרי בינה או"ח סי' יב שמביא שיטת הראב"ה (הובא בב"י סי' שז) וז"ל וכתוב עוד שם בשם ראב"ה דאמירה לגוי בדאורייתא נמי לא אסירא אלא בדבר שאי אפשר למצוא תקנה על ידי ישראל לעשותו כגון להחם חמין, אבל אם אפשר לעשותו כגון ברשות הרבים דיכול להביא על ידי מחיצות בני אדם שרי אמירה לגוי. וכן הביא בשם הראב"ן שמותר לומר לגוי להביא מים מבור ברה"ר הואיל ויש לו האפשרות ליכנס לבור ולשתות. ומסביר שם האמרי בינה עפ"י דברי הר"מ שכל האיסור הוא משום חשש שיבא לעשות לעצמו אז כאן שיש לו אופן של היתר אין כאן חשש.

אבל לפי מה שכתבנו לעיל שאמירה לנכרי שייך אפילו במלאכת הגוי והטעם דעצם ההתעסקות בעניני המלאכה יביא אותו למצב ששבת יהיה קל בעיניו, א"כ גם כאן אע"פ שיש לו אופן של היתר סוף כל סוף הוא מדבר על עשיית המלאכה. והנה המקור של הראב"ן הוא גמ' בפרק מי שהחשיך (שבת קנב) שמותר אדם לומר לחבירו לדרך פלוני אני הולך למחר אם יש בורגנין, (היינו שיש לו דרך היתר) ושם הרי האיסור הוא מצד ודבר דבר, אז יש לנו מקור לומר שאיסור "ודבר דבר" לא שייך אלא א"כ הוא איסור בהחלט שאין אופן של היתר. א"כ י"ל שהראב"ה וראב"ן סוברים שאמירה לנכרי אסור משום ודבר דבר ולכן אין איסור אם יש לו אפשרות לעשותו בהיתר.

ועי"ע שם שמביא שרע"א מסופק האם מותר לומר לגוי לעשות דבר שרק להמצווה מותר ולא לאחרים, כגון להביא לו דבר מחוץ לתחום היכא שהוא עשה עירובי תחומין. ותמה עליו האמר"ב שלא מיבעיא לראב"ן וראב"ה שבוודאי מותר (ובסי' שכה סיע' י מביא הרמ"א המקילים וכ' שכן הוא המנהג) אלא אפילו החולקים אינן מחמירים אלא באופן שלישראל המצווה עצמו אסור.

[ה]

אמירה לאמירה

דנו האחרונים האם אמירה לנכרי לומר לנכרי אחר לעשות מלאכה מותר או לא. החוות יאיר בסי' מט שאל את בעל העבודת הגרשוני וענה לו שאסור. ועי"ש שהוכיח משבת קנא, שכתוב שם שאסור לומר לגוי בשבת לשכור לו פועלים. הרי לן שאסור לומר לגוי שיאמר לגוי אחר לעשות מלאכה. החו"י בסי' נג חולק על הראיה משום דשכירות פועלים שאני. ועי"ש שמסביר משום דבשכירות פועלים יש איסור של ודבר דבר א"כ אם אומר לנכרי לשכור פועלים אז הוי כאומר לו לעשות שאר איסורים. וזה דווקא באומר לו לשכור פועלים שהוי בדרך משא ומתן א"כ יש כאן משום ודבר דבר, אבל לומר לו שיאמר לחבירו לעשות שאר מלאכות אין כאן אלא איסור אמירה לנכרי, ואין מקור שיש איסור אמירה לנכרי באיסור אמירה לנכרי.

אבל ע"י בשו"ת חת"ס חו"מ סי' קפה שמסביר דברי החו"י עפ"י דברי הרמב"ן בפרשת אמור, שיש לשבותים מקור בתורה במילת "תשבות". ומאריך החת"ס בדברי הרמב"ן וז"ל מ"ע של תורה תשבות היינו שלא יהי' כיום החול לשכור פועלי' ולפתוח ולמכור ולהעמיס משא על החמורי' שכולם אין בהם מלאכה ממלאכת המשכן שיש בהם סקילה. **וכל מעשה החול אסור מן התורה** במ"ע דתשבות והיינו שבות דאורייתא. וחכמים הוסיפו מדבריהם שבותים דרבנן אבל עיקר שבות הוא דאורייתא.

והשתא קאמר הגאון חו"י שמאומר לחברו גוי לשכור לו פועליו שאסור משום שהיא גופיה איסור דאורייתא אפי' אמירה דאמירה ע"י מאה, כי מיבעי' לי' לומר להדליק הנר שדיבור זה איננו אסור מה"ת אלא מדרבנן אי שרי ע"י אמירה לאמירה או לא גזרי בכי האי גווי ולא איפשטא ונ"ל בדרבנן והפסד מרובה להקל.

ועי"ע בחו"י שרוצה להוכיח שאמירה לאמירה מותר, מהא דנפסק בשו"ע אבה"ע סי' ה שמותר למכור בהמה לגוי אע"פ שיסרס הבהמה, אם עכ"פ לא יעשה בעצמו אלא ע"י שליח. (משום דהוי "לפני דלפני") וק' הלא יש כאן משום אמירה לנכרי אלא ע"כ משום דהוי אמירה לאמירה. ועי' שו"ת חת"ס ח"ו סי' לד דאין להוכיח משם שהרי מכר הבהמה א"כ אין כאן "אמירה" כלל וכל הדיון אינו אלא משום לפני עור.

ועי' בשו"ת חת"ס ח"ו סי' כד שבשאר איסורים מיקל באמירה לאמירה, הואיל ובכלל יש מח' ראשונים איך לפסוק ספיקת הגמ' בב"מ צ"א האם יש איסור אמירה לנכרי בשאר איסורים, דדעת הראב"ד בשיטמ"ק להקל והרא"ש מחמיר, לכן באמירה לאמירה יש להקל. (אבל מש"כ שם לפרש דברי הרא"ש שמחמיר בשאר איסורים עפ"י הסמ"ג דאמירה לנכרי אסור מה"ת א"כ יש כאן ספק דאורייתא ולחומרא, לכ' תמוה דמהכ"ת שגם בשאר איסורים הוי גם מה"ת הרי הפסוק לא מיירי אלא במלאכה)